

Ann Moens
 Koninklijk Atheneum, Sint-Niklaas
 Contact: ann.moens3@telenet.be

Tricky Reynaert en Co. Een educatief project van de Erfgoedcel Waasland over de vos, andere wereldschelmen en de jeugd van tegenwoordig¹

1. Inleiding

Met het project *Tricky Reynaert en Co* wil de Erfgoedcel Waasland Reynaert confronteren met schurken uit de hele wereld, zoals ‘Anansi de spin’ en ‘Nasreddin Hodja’. Die dubbelzinnige, weinig voorbeeldige tricksters wekken toch sympathie. Ze komen voor in verhalen uit alle tijden en in alle culturen en gaan bewust in tegen geldende regels en normen. Het zijn anarchisten. Vijf scholen uit het Waasland, waaronder het Koninklijk Atheneum Sint-Niklaas, testten het project tijdens een proeffase. Eindresultaat van het project is een inspiratiebundel² met twee kant-en-klare voorbeeldlessen, een tricksterverhaal van Marita de Sterck en achtergrondinformatie over de filosofie van het project, over Reynaert de Vos, Anansi de Spin en Nasreddin Hodja. De inspiratiebundel moet leerkrachten stimuleren om het Reynaertverhaal te confronteren met de leefwereld van jongeren. Het literaire meesterwerk moet een aanleiding vormen voor een dialoog tussen leerling en leerkracht over thema’s zoals ‘macht’, ‘bedrog’, ‘liefde’, ‘haat’ en ‘leugen’.

2. De schrijfles *The enemy makes the story* (Marita De Sterck)

Een van de initiatieven van het project is de schrijfles *The enemy makes the story!* die Marita de Sterck speciaal voor het project heeft ontwikkeld en die is opgenomen in de inspiratiebundel. De titel van de les refereert aan een belangrijk principe uit het scenarioschrijven, dat centraal stond.

De les begint met een verkenning van de voorkennis van leerlingen over schurken. Die schurken worden in een snel tempo getoond. De leerkracht peilt naar hun eigenschappen, hun successen, hun tegenspelers en hun rol in de betrokken verhalen. Passeren onder meer de revue: ‘Alien’, ‘de tripods’ (*War of the World*), ‘Lex Luthor’ (*Superman*), ‘Voldemort’ (*Harry Potter*), The Riddler (*Batman*)... De boodschap die in de eerste fase van de les wordt overgebracht is hoe een uitgekiend spel van opposities tussen held

en vijand een verhaal voortstuwt. In de tweede fase staat de schurk Reynaert, met wie de leerlingen voor de schrijfles al hebben kennisgemaakt, in ‘the spotlight’ en worden dezelfde vragen als in fase 1 gesteld. In een derde fase bekijken de leerlingen andere bekende tricksterfiguren – ‘Anansi’ en ‘Coyote’ – en noteren ze kort hun eigenschappen. Tot slot ontwerpen ze zelf een held en een vijand voor een verhaal. In een groeps-gesprek gaat het over de narratieve mogelijkheden van de twee en hun samenspel. In een afrondend gesprekje staat de volgende vraag centraal: ‘Is er door de oefening bewondering gegroeid voor het literaire vakmanschap dat het verhaal over de vos Reynaert uitstraalt?’

3. De uitgangspunten van het project en de bijbehorende lesfasen

Waarom is deze schrijfles – en een ander uitgewerkt lesvoorbeeld van Patrick De Rynck met als thema ‘liegen en de leugen’ – een perfecte illustratie van wat het project beoogt? Omdat ze de krachtlijnen van *Tricky Reynaert en Co* in de lespraktijk omzet. In wat volgt, wordt dieper ingegaan op die krachtlijnen (vertaald in vier ‘fasen’ die ook didactisch op elkaar kunnen aansluiten).

3.1 Geletterde leerlingen

Het project doet een al dan niet ‘gestuurd’ beroep op de leerlingen. Zij brengen hun kennis, achtergrond en geletterdheid binnen. Het gaat om alle mogelijke vormen van kennis en cultuur die leerlingen hebben opgedaan, of dat nu in films, tv-soaps, boeken, de ‘boekskes’, games of het verzameld oeuvre van Wittgenstein is. Leerlingen kunnen worden ‘getriggerd’ om zelf op zoek te gaan, bijvoorbeeld aan de hand van richtvragen zoals:

- Ken je (ontsnappings)verhalen waarin schurken in penibele situaties altijd weer hun hachje redden?
- Ken je succesvolle schurken?
- Ken je verhalen waarin een personage schijnheiligheid slim ontmaskert en waarin de leugen regeert?

De aanpak vergt soepelheid van de leerkracht. Hij zal vermoedelijk worden geconfronteerd met voor hem onbekende ‘stof’ en de wisselwerking die hierdoor ontstaat, brengt iets heel anders tot stand dan de klassieke kennisoverdracht. De winst kan groot zijn. Op het niveau van thema’s, motieven, verhaalstructuren en personages blijkt dat er relevante en belangrijke raakvlakken zijn tussen het Reynaertverhaal enerzijds en de leefwereld en eigen kennis van de leerlingen anderzijds.

André Mottart, de vakdidacticus van de vakgroep ‘onderwijskunde’ aan de Universiteit Gent, die het project mee begeleidde, werkte eerder al het concept ‘het onderwijs als

contactzone uit', waardoor *Tricky Reynaert en Co* zich liet inspireren: "We sluiten aan bij een nieuw onderwijsconcept waarbij een les opgevat wordt als een *contactzone*, een ruimte waarin verschillende perspectieven – maatschappij, leerstof, leraar, leerling – met elkaar geconfronteerd worden. Concreet wordt dus afgestapt van een onderwijsmodel waarin de leraar de 'absolute' waarheid verkondigt, maar pleiten we voor een leraar die de *inhouden* op zo'n manier in de klas brengt dat leerlingen ingeleid worden in het kennisdebat. De leerkracht als coach, begeleider, facilitator die leerlingen inleidt in en bewust maakt van de discoursen – de taalspelen – die gehanteerd worden binnen bepaalde gebieden. De *contactzone* dient niet alleen om posities te deconstrueren, maar is ook een ruimte waarbinnen gedeelde kennis gecreëerd en bediscussieerd wordt. Culturele conflicten dienen een plaats te krijgen, zowel in het curriculum als in de methodologie" (De Rynck 2009: 38).

3.2 *De spil: het Reynaertverhaal*

Dit is de 'klassieke' fase. Het Reynaertverhaal wordt als geheel aangebracht en er worden fragmenten uit gelezen. De keuze van die fragmenten wordt idealiter mee bepaald door de thema's die in fase 1 aan bod kwamen – 'schurkerigheid', 'ontsnapping', 'overschrijden van normen', 'hypocrisie', 'beeldvorming rond dieren'... – en/of door wat de leerkracht in fase 3 nog plant, zoals bijvoorbeeld 'humor', 'censuur', 'gebruik en misbruik van het Reynaertverhaal' of de confrontatie met andere tricksters.

3.3 *Reynaert in de wereld, de wereld in de klas*

Het Reynaertverhaal dient in deze fase als uitgangspunt om nader in te gaan op thema's die het verhaal zelf overstijgen, waardoor een beroep wordt gedaan op weer andere vaardigheden van leerlingen (discussie, groeps- of klassengesprek...). Door andere tricksterfiguren te introduceren – ook dat kan op veel manieren – wordt Reynaert ingebed in 'de wereld', zoals het verhaal in fase 1 in verband werd gebracht met de eigen leefwereld, kennis en ervaringen van jongeren. Het project wil dan ook expliciet intercultureel zijn, met aandacht voor diversiteit³.

Momenteel zijn in de inspiratiebundel twee figuren uitgewerkt: de 'brave', van oorsprong Turkse figuur, Nasreddin Hodja en de 'stoute', oorspronkelijk Afrikaanse trickster, Anansi de spin.

3.4 *Van Reynaert tot ... ? Creatieve apotheose/persoonlijke verwerking*

Reynaert heeft altijd al geïnspireerd om aan de slag te gaan: schrijfp opdrachten, toneel-opvoeringen, beeldende kunst... Het project hoopt dat creatieve proces nog te verruimen, te verdiepen en te verrijken, doordat het Reynaertverhaal is 'opengebroken', contact heeft gemaakt met de leefwereld van leerlingen en in de wereld is gezet. De mogelijkheden zijn in elk geval bijzonder ruim, ook dankzij nieuwe digitale technieken. Het is de natte droom van veel schoolprojecten dat de vakken overstegen kunnen worden.

Ook dat is met een project als *Tricky Reynaert en Co* perfect mogelijk en zelfs aangevoelen.

4. Het project in doelstellingentaal

De algemene didactische doelstelling van het project is om leerlingen uit de laatste jaren van het secundair onderwijs te informeren over, te betrekken bij en te enthousiasmeren voor het Reynaertverhaal en voor andere wereldwijde tricksterverhalen door:

- hen kennis te laten maken met teksten en hun motieven en thema's, zowel vanuit een historisch als vanuit een actueel oogpunt, waarbij wordt uitgegaan van de leefwereld van de jongeren en de diversiteit van onze samenleving;
- de verhalen, hun motieven én het voortleven ervan in een context van 'multimediale geletterdheid' te plaatsen en een beroep te doen op de kennis en ervaringen van jongeren;
- de verhalen en hun motieven in een mondiale context te plaatsen en te confronteren met andere schelmenverhalen en/of vergelijkbare thema's en motieven;
- de verhalen, hun motieven en het voortleven ervan tot voorwerp van dialoog en discussie over belangrijke (levens)thema's die jongeren beroeren en die vakoverstijgend zijn te maken;
- leerlingen te prikkelen om met de verhalen van/over tricksters als Reynaert en anderen creatief aan de slag te gaan.

Referenties

De Rynck, P. (2009). *Tricky Reynaert en Co. Een inspiratiebundel voor leerkrachten*. Melle: Bredero N.V.

Noten

¹ Deze bijdrage is een samenvatting van: De Rynck, P. (2009). "Tricky Reynaert en Co. Een educatief project van de Erfgoedcel Waasland over de vos, andere wereldschelmen en de jeugd van tegenwoordig". In: R. Van Daele (red.). *Tiecelyn 22, jaarboek 2 van het Reynaertgenootschap*. Sint-Niklaas: Room bvba.

² De Rynck, P. (red.) (2009). *Tricky Reynaert en co. Een inspiratiebundel voor leerkrachten*. Sint-Niklaas: Erfgoedcel Waasland/Interwaas. De inspiratiebundel is gratis aan te vragen via erfgoedcel@interwaas.be.

³ Bij het begrip ‘diversiteit’ denken we tegenwoordig doorgaans meteen aan etnische diversiteit. Dat is inderdaad een belangrijke factor die maakt dat veel klassen vandaag de dag divers zijn samengesteld. Maar diversiteit is een veel ruimer begrip en dat wordt hierdoor wel eens vergeten: alle klassen zijn samengesteld uit leerlingen met een diverse, eigen achtergrond.

Ronde 6

Griet Loix & Sebastiaan Van Doninck
 Stichting Lezen Vlaanderen
 Contact: grietloix@stichtinglezen.be
info@sebastiaanvandoninck.be

Jeugdboekenweek 2011: geheim!

Jeugdboekenweek

Stichting Lezen zet alles in het werk om kinderen en boeken dicht bij elkaar te brengen en om de belangstelling voor jeugdboeken aan te wakkeren. Dat doen we in de eerste plaats via leesbevorderingsprojecten. Een van die projecten is *Jeugdboekenweek*, het grootste kinderboekenfestival van het land.

De *Jeugdboekenweek* vindt jaarlijks plaats. In 2011 vindt de *Jeugdboekenweek* plaats van 19 maart tot 3 april. Het is een project voor kinderen tussen 4 en 12 jaar. Sinds de eerste editie in 1971 wordt elke *Jeugdboekenweek* opgehangen aan een ander thema. We kiezen steeds voor een breed thema dat veel toegangswegen tot boeken opent en dat een ruime leeftijdsgroep kan aanspreken. De editie van 2011 staat in het teken van ‘geheimen’.

Stichting Lezen laat feest- en beeldmateriaal ontwerpen om de *Jeugdboekenweek* in de kijker te zetten. Jaarlijks krijgt een andere illustrator de opdracht om het thema in beeld te brengen. De illustraties van *Jeugdboekenweek* 2011 zijn van de hand van Sebastiaan Van Doninck.

Stichting Lezen wil met de *Jeugdboekenweek* aandacht voor het plezier van lezen, voorlezen en naar illustraties kijken aan de hand van een kwaliteitsvol aanbod. Daarom bieden we scholen boekenpakketten aan. We voorzien ook inspiratie om met de boeken aan de slag te gaan in de klas. Zo blijven we dromen van gevarieerde klasbibliotheken voor elke school.

Met de boekenpakketten zetten we telkens zes boeken voor zes leeftijdsgroepen in de kijker. Voor wie op zoek is naar nog meer titels, hebben we de keuzelijst met meer boeken over het thema.